

ZERDÜŞT'ÜN İKİLEMİ VE AHLAKSALLIĞIN SOMUTLAŞMASI*

Jon GARTROFF**
(Çev. Hamdi BRAVO***)

1. GİRİŞ

John Rawls hem *A Theory of Justice*'de hem de *Political Liberalism*'de (1971, 1993), adaletin toplumun temel yapısı bakımından gerekli kıldıklarının bireysel ahlakî eyleyenler bakımından gerekli kıldıklarından özsel olarak farklı olduğunu savunur. Temel yapı, bir toplumun başlıca toplumsal, siyasi ve ekonomik kurumlarını içerir; Rawls temel yapının içine yalnızca polis teşkilatı ya da vergi daireleri gibi devlete ait kurumları değil, kiliseler ve üniversiteler gibi başlıca sivil kurumları da katar. Rawls temel yapıya ait kurumların adaletin ereklerini gerçekleştirecek biçimde örgütlenmesi gerektiğini savunur: bu ereklerin içerisinde, herkesin konuşma ve düşünme özgürlüğü türünden temel serbestilerini kullanabilmesini, toplumsal olarak tanımlanmış görevler

---

* Bu makaleyi geliştirirken o kadar çok kişiye borçlandım ki! En borçlu olduklarım, herbiri pekçok taslağı okumuş olan Barbara Herman, Seana Shiffrin ve Calvin Normore'dur. Uyarıcı sohbetleri için Tal Brewer, Susan Castro, Ben Chan, Patrick Delahunty, Louis Derossset, Catherine Galcko, Stephen Gardbaum, Andrew Hsu, Gavin Lawrence, David Meriwether, Philip Nickel, Ira Richardson, Davis Sanson, Meg Scharle, Andrea Stevens ve Luca Struble'a ayrıca teşekkür etmek isterim. Bu makale *Topics in the Philosophy of John Rawls* başlıklı bir kollokyumun parçası olarak 2003 yılında San Francisco'da düzenlenmiş Amerikan Felsefe Kurumu Pasifik Bölgesi Toplantısı'nda sunulmuştur. Kollokyumdaki yapıcı yorumları için Kenneth Himma'ya ve özellikle David Kaplan ile Julie Tannenbaum'a olmak üzere dinleyicilere müteşekkirim. Makalenin ilk nüshaları 2002 yılında Lewis&Clark College'da düzenlenen Kuzeybatı Felsefe Konferansı'nda ve UCLA Felsefe Bölümü Etik Grubu'nun 2002 baharındaki bir toplantısında sunulmuştur. Lewis&Clark'taki yorumu için Clayton Morgareidge'e ve çok değerli soruları için Lewis&Clark'taki ve UCLA'daki pekçok dinleyiciye minnettarım.

** Yazarın bu makalesi "Zarathustra's Dilemma and the Embodiment of Morality" başlığıyla 2004 yılında *Philosophical Studies* dergisinin 117. sayısında, ss.259-274'te yayınlanmıştır.

*** Süleyman Demirel Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim üyesi.

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2011 Güz, sayı: 12, s. 173-190
ISSN 1306-9535, www.flsfdergisi.com

için rekabet ederken herkesin adil ve eşit bir fırsata sahip olmasını, toplumsal işbirliği ile üretilen yararlardan herkesin adil bir pay almasını güvence altına almak vardır. Rawls'a göre adil bir toplumda bireylerden bu ereklere doğrudan doğruya katkı yapmaları beklenmez. Örneğin, bireylerin toplumun [ürettiği] yararlardan adil bir pay almasının güvence altına alınması çabasında, daha muhtaç durumdaki bireylere [bu] yararları temin etmek zorunda değildirlir. Tersine, bireyler yalnızca bu erekleri gerçekleştirmekle yükümlü kurumsal yapıyı desteklemek zorundadırlar. Bireyler bunu, kurumsal yapı içerisinde sahip oldukları rol dolayısıyla taşıdıkları yükümlülükleri yerine getirerek ve oy kullanıp kamuyu savunmak yoluyla kurumsal yapının sürmekte olan varoluşunu ve bütünlüğünü destekleyerek yaparlar. Rawls, adil bir kurumsal yapı işlevini düzgün bir biçimde yerine getirdiğinde, bireylerin, “toplumsal dizgenin başka bir yerinde temeldeki adaleti korumak için gerekli düzeltmelerin yapıldığından emin olarak, temel yapının çerçevesi içerisinde kendi ereklerini çok daha etkin biçimde gerçekleştirmekte özgür kaldıklarını” ifade etmiştir (1993, s.269). Adil bir toplumdaki bireylere, temel yapının kurumlarını destekledikleri sürece kendi dar ereklerinin peşinden koşmak konusunda fazlasıyla hak tanınmıştır.

Liam Murphy (1998), Rawls'ın toplumun temel yapısı üzerinde odaklanmasının, bireylere pek gereksinim duymayan bir adalet anlayışı ürettiğini ileri sürer. Murphy, bireylerin adil bir kurumsal yapı tarafından kendileri için saptanmış yükümlülükleri yerine getirmeleri gerektiğini yok saymaz elbette; ama Rawls'ın adil bir toplumda bireylerin taşınması gereken adalet yükümlülüğünün bu kadar olduğu biçimindeki görüşünü sorgular. Murphy buna karşı, bireylerin kurumsal rolleri tarafından belirlenmiş olanlar dışında başka adalet yükümlülükleri de olduğunu ileri sürer: temel toplumsal yapı içerisindeki kurumların adaletin ereklerini nasıl desteklemesi gerekiyorsa, bireylerin de bu erekleri bizzat desteklemesi gerekir, ona göre.¹ “Eğer insanların adil kurumları desteklemek gibi bir ödevi varsa” diye sorar Murphy (1998, s. 280, Murphy'nin vurgusuyla) “bu kurumların kendisi için olduğu şeyi desteklemek gibi bir ödevleri neden olmasın ki?” Murphy, Rawls'ın konumunun, [içinde yaşadıkları] toplum adil bir temel yapıdan yoksun olduğunda bireylerin nasıl davranmaları gerektiği konusunda yeterli bir

¹ Bu görüş G.A. Cohen (1997, 2000) tarafından da savunulmuştur.

açıklama sunamadığını savunur. Adil kurumlardan yoksun bir toplumdaki bireylerin, Rawls'ın söylediği gibi, bu tür kurumların yaratılmasını desteklemek gibi bir yükümlülükleri vardır. Ama adil kurumların yaratılmasının pratik olarak olanaksız olduğu koşullar da vardır ve bu koşullar içerisindeki bireyler adaletin gereklerini doğrudan kendileri gerçekleştirmekle yükümlü olabilirler; örneğin, başkaları için yiyecek ve barınak gibi temel gereksinimleri kendi elleriyle temin etmek zorunda kalabilirler. Murphy, Rawls'ın görüşünün bu son yükümlülük biçimini açıklamakta yetersiz kaldığını savunmaktadır. Çünkü Rawls bireylerin adil kurumlardan yoksun kaldıklarında adaletin gereklerini doğrudan gerçekleştirmek konusunda yükümlülükleri olduğunu kabul ederse, adil bir kurumsal yapı kurulduğu anda bu yükümlülüklerin neden ortadan kalktığını açıklamak zorunda kalacaktır. Rawls'ın görüşleri içerisinde, Murphy'nin iddiasına göre (1998, ss. 278-284), bunu açıklayabilecek hiçbir şey yoktur.

Burada ne Murphy'nin eleştirisine ilişkin tam ve adil bir açıklama sunmaya ne de Rawls'ın buna en iyi yanıtı nasıl verebileceğinin ayrıntılarını aktarmaya yerim var. Yine de aralarındaki uzlaşmazlığı özet olarak sundum, çünkü Murphy'nin yönelttiği meydan okumaya karşı Rawls'ın kendi görüşünü savunabileceği yollardan birini göz önünde bulundurduğumuzda, ahlaksallığa ilişkin derin bir olgunun açığa çıktığına inanıyorum. Rawls ve Murphy arasındaki uzlaşmazlığı aşan uzantıları olan bu derin olgu, pekçok ahlaksal ilişkinin aslında salt kişilerarası olmadığı, aksine özsel olarak toplumsal kurumlar tarafından düzenlendiğidir. Bu ahlaksal ilişkiler, aslında, kendi özel içeriklerini toplumun temel yapısını oluşturan kurumlar aracılığıyla kazanıyor olmaları anlamında toplumsal olarak düzenlenmektedir. Toplumsal kurumların ahlaksal ilişkileri neden bu biçimde düzenliyor olmaları gerektiğine ilişkin iki önemli gerekçe bulunmaktadır. İlk gerekçe -ki bu makalenin odağını oluşturmaktadır-, bireylerin uygun bir kurumsal yapının yokluğu durumunda birbirlerine yeterince saygı gösteremeyecek olmasıdır. Burada ele alınmayacak ikinci gerekçeyse, uygun bir kurumsal yapının yokluğu durumunda pekçok ahlaksal ilişkinin sistemli olarak

tanımlanamaz kalmasıdır.² Bu makalede ahlaksal ilişkilerimizin büyük kısmının aslında toplumsal olarak düzenlendiğine inandığım için ilk gerekçeyi savunacağım ve bu olgunun Murphy'nin yönelttiği eleştiri karşısında Rawls'ın kuramının temellerini nasıl koruduğunu özet olarak açıklayacağım.

2. ZERDÜŞT'ÜN İKİLEMİ

2.1. İkileme Bir Örnek

Rawls'ın *Political Liberalism*'inde yer alan aşağıdaki yorumu inceleyelim (1993, s. 281):

Ahlaklı kişilerin özgürlüğü ve eşitliği kimi kamusal biçimlere ihtiyaç duyar ... [v]e bu, örneğin, haz ve acı duyma yeteneğini ya da özsel olarak değerli belirli yaşantılara yönelik yetenekleri temel sayan, herhangi bir kurumsal ifadeye de gerek duymayacak bir biçimde tanımlanan klasik yararcılıkla karşıtlık içindedir.

Rawls burada akla uygun bir biçimde her kişinin özgür bir tercih yetisine sahip olduğunu ve her kişinin, özgür tercih ediciler olarak, bir bakıma eşit oranda saygı görmesi gerektiğini varsayar. Bu varsayımı kabul ettiğimiz takdirde, aynı anda belirli biçimdeki bir kurumsal yapıya gereksinimi de kabul etmemiz gerektiğini iddia eder. Rawls'ın düşüncesini açıklayabilmek için şöyle bir örnek vermek uygun olabilir:

Onkolog Oona'nın bir caddede çalıştığı hastaneye doğru yürümekte olduğunu, dilenci Paul'un de onun yanına geldiğini varsayalım. Paul işsiz, evsiz ve çok açtır. Pekçok kez maaşlı bir iş bulmayı denemiş, ancak en basit işlerde bile özelliklerinin yetersizliğinden dolayı tutunamamıştır. Kendisine gerekli yardımı yapabilecek yakın arkadaşlara ve aileye de sahip değildir. Paul Oona'dan, yiyecek birşeyler alabilmek için biraz bozuk para ister. Oona

---

² Bağımsızlık konusu hakkındaki incelemelere, henüz hazırlamakta olduğum *The Embodiment Of Morality* başlıklı doktora tezimin 2. ve 3. bölümlerinden ve Onora O'Neill'in (1996) 5. bölümünden ulaşılabilir.

da, varsayalım ki, ahlaksal yükümlülüklerini elinden gelen en iyi biçimde yerine getirmeyi arzulayan vicdanlı bir ahlaksal eyleyen olsun.³

Ortada onun Paul'le ilişkisini düzenleyecek bir toplumsal kurum yoksa, Oona bir ikilemele karşı karşıya kalacaktır. Paul'ün isteğini görmezden geldiği takdirde, onunla ilişkisi ahlaksal olarak kabul edilemez olacaktır. Kendisinin hiçbir kabahati olmadığı halde Paul yiyecek ve barınak gibi temel gereksinimlerden yoksun kalacak, bunun sonucu olarak da yaşamını nasıl sürdüreceğine yönelik anlamlı tercihler yapmasına olanak sağlayacak kaynakları elde edemeyecektir. Oona Paul'e bu kaynakları sunmayı, Paul'ün gereksinimlerini karşılamakla yükümlü hiçbir kurumun olmadığını bilmesine ve kendisine neredeyse hiçbir ek yük yüklemeyen bu yardımı yapabileceğine sahip olmasına rağmen reddeder.

Öte yandan Paul'ün isteğini dikkate aldığıdaysa, bu kez ahlaksal olarak kabul edilemez bir başka tür ilişkinin içine girmiş olurlar.⁴ Çünkü Paul'ün en temel gereksinimleri yalnızca Oona'nın cömertliği sayesinde karşılanabiliyorsa, Paul Oona'ya karşı aşırı bir bağımlılık durumu içerisine girmektedir. Bu bağımlılığın, şimdi yalnızca sözünü edip biraz aşağıda ayrıntılı olarak ele alacağım iki kabul edilemez görünümü vardır. İlkin Paul Oona'nın istismarına açıktır, çünkü Oona'nın onun üzerinde uygulayabileceği bir gücü vardır ve bu gücü Paul'ü bir şeye zorlamak için kullanarak kendi amaçlarını gerçekleştirmeye çalışabilir. İkinci olarak Paul Oona'ya fazlaca borçludur, çünkü rahat bir yaşam sürmesi için özsel olan yararlı şeyleri kendisine sağlayan odur. Bu iki görünüme

³ Örneği yalınlaştırmak için, Paul'ün [içinde bulunduğu] muhtaç durumunda hiçbir kusuru olmadığını, Oona'nın da bütünüyle vicdanlı olduğunu varsayıyorum. Elbette bu varsayımlar şu anda varolan yoksul ve zengin kişilerin hepsi için geçerli değildir, ancak bu benim savımı güçsüzleştirmez. Paul ve Oona gibi iki bireyin salt olanaklı olması bile, pekçok ahlaksal ilişkinin aslında toplumsal olarak düzenlendiği görüşünü temellendirmek için yeterlidir.

⁴ Oona'nın, hiç izin verilemeyecek bir biçimde, Paul'e yardımı olup olmadığını hiç umursamadan eyliyor olduğu anlamında bir ahlaksal ikilemele karşı karşıya olduğunu iddia ediyordum değilim. İddia ettiğim şudur: Paul'e yardım etmesinin de yardım etmeyi reddetmesinin de ahlaksal olarak kabul edilemez özellikleri vardır. Oona ve Paul arasındaki ilişkiyi düzenlemek için kurumsal bir yapının oluşturulması, Oona'ya, Paul'ünki türünden gereksinimleri ahlaksal olarak kabul edilebilir bir biçimde karşılama olanağı verecektir; böylelikle de Oona ve Paul senaryosu hakkındaki akılyürütmenin, pekçok ahlaksal ilişkinin aslında toplumsal olarak düzenlendiği iddiasını temellendireceğine inanıyorum.

sahip bir bağımlılık ilişkisi, bence, kişilerin temel eşitliğine önem veren bir ahlak kuramı tarafından benimsenemez.⁵

Paul ve Oona senaryosu, ahlaksal terimlerle ifade etmek gerekirse, Friedrich Nietzsche'nin Zerdüşt'ünün (1891a, s. 120) dile getirdiği hayal kırıklığını örneklendirir: "Dilencilerin hepsi yok edilmelidir! Çünkü hem onlara bir şey verdiğimizde hem de vermediğimizde sinirleniriz."⁶ Oysa biz ahlak kuramcıları, Nietzsche'nin yaptığını yapıp çıkmaza girdiğimizi fark edince konuyu değiştiremeyiz. Zerdüşt'ün ikilemini çözmeye çalışmalıyız.

2.2. İkilemin Çözümü

İkilemi nasıl çözebileceğimizi görebilmek için, Rawls'ın özgürlüğün ve adaletin toplumsal biçimlere gereksinim duyduğu iddiasını yeniden ele alalım. İşlevi aşırı muhtaç durumda olan kişilere yardım etmek olan toplumsal bir kurumu var ettiğimizi düşünelim; bu durumda bu toplumsal kurum Paul ve Oona arasındaki ilişkiyi düzenleyebilir. Aşağıda gerekçelerini göstereceğim üzere, toplumsal bir kuruma bağımlılığın bir bireye bağımlılığa ait kabul edilemez görünümüne diye nitelediğim iki özelliğe sahip olmasının gerekmediğini de varsayalım. Bu doğrusa, kurumsal düzenlemenin Oona'ya Paul'ü

⁵ Konuyu metin içerisinde tartışmayacak olsam da, çocukların ve ağır zihinsel engelleri olanların daha yeterli yetişkinlere bağımlılığının aynı biçimde kabul edilemez olmadığını burada belirtmem gerekir. Çocuklar ve ağır zihinsel engelliler tam anlamıyla ehil ahlaksal eyleyenler değildirler ve bu onları doğal olarak daha yeterli yetişkinlere tabî kılar. Bu doğal bağımlılık, yardımı kabul ettiklerinde ortaya çıkan borçlarını azaltır ve, zorunluluktan dolayı, maruz oldukları istismara açıklığı haklı kılar (elbette gerçek bir istismarı değil). Ağır fiziksel engel nedeniyle bağımlı olanların durumu çok daha karmaşıktır. Burada yalnızca şu kadarını söyleyeyim: Ağır fiziksel engeller, başka durumlarda kabul edilemez olacak bazı bağımlılık ilişkilerini haklı kılabilirse de, metinde sunulan akılyürütmeler fiziksel engellilere, fiziksel olarak daha yeterli diğer bireylere bağımlılıklarının ölçüsünü asgariye indiren kurumsal desteği –pratik olarak olanaklı olduğu oranda- sağlamamız gerektiği görüşünü desteklemektedir. Pazarlanabilir çok az yetenekleri olduğu için işverenlerine bağımlı olanların durumuysa çok daha karmaşıktır. Burada yalnızca, Paul'ün Oona'ya olan kabul edilemez bağımlılığını ortadan kaldırmasını umduğumuz kurumların, bu kişileri de işverenlerine çok daha az bağımlı kılacağını belirtmekle yetineyim.

⁶ Almancası şöyledir: "Bettler aber sollte man ganz abschaffen! Wahrlich, man ärgert sich, ihnen zu geben, und ärgert sich, ihnen nicht zu geben." bkz. Nietzsche (1891b, s. 128).

ahlaksal olarak kabul edilemez bir bağımlılık ilişkisi içine sokmadan Paul'ün gereksinimlerini karşılaması olanağını sunması gerekir. Aslında bu tür bir kurumsal düzenleme oluşturulduysa, doğrusu şudur ki artık Paul'ün gereksinimlerini Oona'nın karşıladığını söyleyemeyiz. Bunun yerine, onun Paul'ünki türünden gereksinimler dolayısıyla ortaya çıkan ahlaksal sorun karşısında kendi payına düşeni yaptığını söylememiz gerekir. Oona ve Paul arasında yine de ahlaksal ilişkiler olacaktır, çünkü kurumun tam da Paul'ünki türünden gereksinimlerin varlığı nedeniyle Oona'dan talepleri olacaktır. Ama bu ahlaksal ilişkiler, onların ilişkisini düzenleyen kurum tarafından içeriklendirilecektir.

Oona artık kendi sorumluluğunun, öncelikle düzenleyici toplumsal kurumu desteklemek yükümlülüğünden oluştuğunu görecektir. Toplum içerisinde makûl bir işbölümü belirlendiği takdirde, bu yükümlülük Oona için büyük bir yük oluşturmayacaktır. Hatta yalnızca vergi ödemek ya da hayır kurumlarına bağışta bulunmak aracılığıyla kendisini sarsmayacak parasal katkılarda bulunmak ve kamusal söylem içerisinde kurumu savunmak istekliliğini göstermek ödevinden oluşacaktır. Hiç kuşku yok ki bu Oona için, Paul'ünki türünden gereksinimlerin ortaya çıkardığı ahlak sorununu çözmek konusunda uygun bir yoldur.

Paul'ün gereksinimi, Oona'dan doğrudan hiçbir yardım görmediği halde yine de karşılanmaktadır. Bu nokta makalenin amaçları bakımından özsel olmasa da, aslında Paul'ün durumundaki insanların gereksinimleri muhtemelen kurumsallaşmış bir dizge içerisinde çok daha iyi karşılanacaktır, çünkü iyi işleyen kurumlar eşgüdüm sorunlarını çözer ve kaynakların dağıtımında bilgiye dayalı kararlar vererek etkinliği artırır. En önemlisi de, gereksinimlerini kurum karşıladığında, Paul bizzat Oona'ya bağımlı kalmaz.

Yine de böyle bir kurumsallaşmış dizgenin Paul'ün Oona'ya bağımlılığıyla ilişkili ahlaksal sorunu çözüp çözmediği merak edilebilir. Böyle bir dizge içerisinde Paul'ün bizzat Oona'ya bağımlı olmadığı doğru olsa da, kuruma doğrudan bağımlıdır. Zerdüşt'ün ikilemi konusunda kurumsal düzenlemenin hakiki bir çözüm olabilmesi için, bu bağımlılık ilişkisinin kendisinin ahlaksal olarak kabul edilemez olmaması gerekir.

2.3. İstismara Açık Olma

Temel gereksinimler için bir başka bireye bağımlı olmanın kabul edilemez ilk görünümü, istismara açık olmadır. Konu ile ilgisinde, bir bireyin istismara şu durumda açık olduğu söylenebilir: Başka bir birey ya da kurum hem onun üzerinde bir güce sahipse hem de bu gücü kullanarak onu bir şeye zorlamakla ciddi bir çıkar elde edeceğini gözü kesiyorsa... Paul'ün Oona'ya bağımlılığı, kısmen, ilkinin diğeri tarafından istismara açık kıldığı için kabul edilemezdir: Paul temel gereksinimlerini karşılamak için ona muhtaç olduğundan, Oona'nın onun üzerinde gücü vardır ve gönlünde beslediği amaçlar için bunu yapmanın daha iyi olacağına ikna olduğu takdirde, kendi çıkarını Paul'ü bir şeye zorlamakta görebilir. Oona için en önemli amaçların, anlamlı arkadaşlıklar kurmak ve kanserlileri tedavi etmek olduğunu varsayalım. Paul kanserli değildir ve Paul ve Oona arkadaş olmaya uygun özellikte olmayabilirler. Bu nedenle -gerçi bu elbette hoş görülebilir bir şey değildir, ama- Paul'ü bu amaçlara hizmet etmeye zorlamak onun daha çok işine gelebilir.

Ancak Paul toplumsal bir kuruma bağımlı olduğu zaman iş değişir. Paul'ün kurum tarafından kabul edilemez biçimde istismara açık olmadığını öne süreceğim, çünkü kurum temel amacını Paul'ün gereksinimlerini karşılarken gerçekleştirir. Kurumun kendine özgü işlevi, Paul'ünki türünden gereksinimleri uygun biçimde karşılamaktır ve kurumun kendine özgü amacı bu gereksinimleri uygun biçimde karşıladığı ölçüde gerçekleşir. Eğer bu doğrudur, bu durumda Paul'ün bağımlılığını istismar etmek kurumun kendisi için hiçbir zaman daha doğru olmayacaktır, çünkü bu tür bir istismar tam da kurumun kendine özgü işleviyle çelişir. Bu, sanırım, kurum diğer insanların gereksinimlerini Paul'ü istismar ederek daha iyi karşılayabilecek olsa bile doğrudur. Kuruma yalnızca etkililiği gerekçesiyle gereksinim duyulmaz; onsuz bireyler gereksinimlerini uygun biçimde karşılayamadıkları ve birbirlerine yeterince saygı gösteremedikleri için de gereksinim duyulur. Eğer kurum bireylerin birbirine yeterince saygı göstermesini olanaklı kılacaksa, karşılanamamış gereksinim miktarını asgariye indirmekle değil, her ne yolla olursa olsun, her gereksinimi uygun biçimde karşılamakla yükümlüdür. Benim görüşüm, bu durumun kuruma bağımlılığı ahlaksal olarak kabul edilebilir kıldığıdır, çünkü bu,

kurumun kendi çıkarını hiçbir zaman Paul'ü istismar etmekte görmemesine neden olur.

Aynı şey Paul'ün temel gereksinimleri Oona tarafından karşılandığında söylenemez; bu da bu gereksinimleri karşılamak için Oona'ya bağımlı olmasının ahlaksal olarak kabul edilemezliğinin gerekçesidir. Oona Paul'un gereksinimlerini karşılamayı kendisinin en değer verdiği amaçları arasında saymak zorunda değildir; bu nedenle Oona için iyi olanın hiçbir biçimde Paul'ün isteklerini uygun biçimde karşılayıp karşılamamasına bağlı olması gerekmez. Gerçi Paul'ünki türünden gereksinimleri karşılamak Oona'nın en değer verdiği amacı olsa bile, Paul'ün Oona'ya bağımlılığı yine de kabul edilemez olacaktır. Oona'nın hiçbir işlevi sürece, bütün amaçlarını eleştirel bir gözden geçirmeye tabi tutabilir. Paul'e yardım etmek Oona için o an daha iyi olsa bile, amaçlarını gözden geçirip hiçbir sıkıntı yaşamadan kendisi için Paul'e yardım etmenin artık iyi olmadığına karar verebilir. Kurum kendisinin temel amacını bu biçimde ayaklar altına alamaz, bu nedenle de Paul'ü istismar etmek kurum için daha iyi olamaz.

Buradaki mesele, kurumların yozlaşmaya bireylere oranla daha az yatkın olması değildir; tarih, ister kamusal olsun ister özel, kendilerini tüketen istismarlarla meşgul kurumlarla doludur. Şimdiki meselenin içermelerini daha iyi anlatabilmek için, Paul'ün gereksinimlerinin her iki durumda da karşılandığı koşulları düşünelim: Oona ve onun gibiler uygun bir kurumun yokluğunda gerekenleri vereceklerdir, eğer kurulursa kurum da gerekenleri verecektir. Paul'ün gereksinimlerinin sözü edilen ilk yolla karşılanmasındaki ana sorun, aslında Oona'nın onu bir şeye zorlayacak olması tehlikesi değildir. Asıl sorun, böyle bir düzenleme içerisinde Paul'ün, Oona için kendisini bir şeye zorlamanın daha tercih edilir olduğu savunmasız bir durumda bulunmasıdır. Bu savunmasızlık Paul'ün Oona'yla eşit konuma ulaşmasını engelleyecektir ve bu engel, istismar hiç gerçekleşme bile, kabul edilemezdir. Kurum Paul üzerinde güç kullandığında koşut bir savunmasızlık söz konusu değildir, çünkü kurum açısından onu istismar etmek daha doğru bir iş değildir.

Oona'nın gücünü Paul üzerinde kötüye kullanmaması için ahlaksal bir yükümlülüğü vardır, bu nedenle de böyle bir istismarı gerçekleştirme için karşıt gerekçelere sahip olamaz. Oona'nın istismar etmeden Paul'e yardımcı olmak için sahip olduğu gerekçeler, arkadaşlıklarını geliştirmek ve kanseri tedavi etmek için sahip olduğu

gerekçelerden daha güçlü değildir. Ahlaksal vicdanlılık, Oona'nın bu gerekçelere karşı duyarlı olmasını gerektirir, ancak böylelikle bu gerekçeler öncelikli ahlaksal sebepler olur: hiçbir ahlaksal olmayan gerekçe onları karşılayamaz. Ahlaksal sebeplerin önceliği ile birlikte, benim Oona'yı karakterleştirmemin kendi içinde tutarlı olup olmadığı da merak konusu olabilir. Oona'nın ahlaksal bakımdan vicdanlı olduğunu, daha ötesi arkadaşlıklarını geliştirmenin ve kanseri tedavi etmenin Oona'nın en değer verdiği amaçları olduğunu söyledim. Oona'nın ahlaksal olarak izin verilebilir bir biçimde eylemde bulunma amacını gütmeyeceği takdirde ahlak bakımından vicdanlı olamayacağından kaygı duyabiliriz. Örneğimizde ahlaklılığın Oona'dan, istismar etmeden Paul'e yardım etmesini beklediğini düşünmek mantıklıdır; bundan dolayı da onun Paul'e, onu en değerli amacı için istismar etmeden yardım etmesi gerektiği sonucunu doğurduğunu da düşünebiliriz.

Bu kaygının yanlış bir ahlaksallık tanımlamasına dayandığına inanıyorum. Ahlaksallık kendisini bireylere sonul bir amaç olarak sunmaz; onun özelliği, her zaman diğer tüm amaçlar karşısında öncelik taşımasıdır. Amaçlar, gerçekleştirilebilecek türde şeylerdir: Oona yeni ve anlamlı bir arkadaşlık kurabilir ya da başarılı bir biçimde yalnızca kanser hücrelerini hedef alan tıbbi bir tedavi geliştirebilir. Ahlaksallığın gerçekleşmesiyle bunları arasında hiçbir benzerlik yoktur. Benim için bir gün içerisinde izin verilebilir üçbindokuzyüz eylemde bulunmak yerine dörtbin eylemde bulunmayı ahlaksal bakımdan daha iyi kılacak hiçbir fark yoktur. Ahlaklı biçimde eylemek, ahlaken onaylanmayı hedeflemez; amaçlarımızı seçer ve onlara ulaşmayı hedeflerken ahlaksal değerlere saygı göstermekten oluşur. Bundan dolayı ahlaksallığı, bireylerin peşinde koşabileceği amaçlar ve bu amaçları gerçekleştirmek için kullanacakları araçlar için her yerde ve her zaman var olan sınırlamalardan oluşan bir ardalın koşulu olarak düşünmek daha iyidir. Vicdanlı eyleyenler, bir çatışma durumunda diğer amaçlar karşısında ahlaksallığı tercih edenler değildir. Tersine, bu kişiler amaçlarını ahlaksal değerlere göre belirlemeye ve yapılandırmaya çalışanlar ve yine seçtikleri amaçlarını gerçekleştirme uğraşlarını ahlaksal değerlere göre sınırlayanlardır.⁷

---

⁷ Bu ahlak betimlemesi, ikna edici bir biçimde Barbara Herman (2000) tarafından ortaya atılmıştır.

Bir birey elbette yaşamını, ana amaçlarının ahlaksal bir nitelik taşıyacağı biçimde şekillendirebilir. Birinin adaletsizlikle savaşmayı yaşamının temel uğraşı yapması herhangi bir çatışkı içermez. Ancak ahlaken dürüstlük ahlaksal amaçlara bu türden bir kendini adamayı gerekli kılmaz; bu nedenle de hiçbir çelişkiye düşmeden Oona'nın bu tarzda davranmak zorunda olmadığını söyleyebiliriz. Oona'dan beklenen tek şey, –arkadaşlıklar kurmak ve kanseri tedavi etmek gibi- amaçlarına, ahlaklılığın ona durmasını söyleyeceği durumlarda onları gerçekleştirmekten vazgeçmeye hazır olacak tarzda bağlanmasıdır.

Pekçok ahlaksal ilişkimizin aslında toplumsal olarak düzenlendiği görüşümü temellendiren ilk akılyürütmem hakkındaki açıklamalarımın sonucu şudur: yiyecek ve barınma gibi temel gereksinimlerimiz için toplumsal bir kuruma bağımlı olmak, bu gereksinimler için bir bireye bağımlı olmanın içerdiği istismara açık olma olgusunu içermez. Şimdi bu görüşü destekleyen ikinci akılyürütmeden kısaca söz etmeye başlamak istiyorum: yiyecek ve barınma gibi temel gereksinimlerimiz için toplumsal bir kuruma bağımlı olmak, bu gereksinimler için bir bireye bağımlı olmanın içerdiği aşırı borçluluğu içermez.

2.4. Aşırı Borçluluk [Minnettarlık]

Bir kişi diğerine gönüllü olarak yardımda bulunduğunda, yardımı görenin yardım edene bu oranda borçlandığını düşünmek anlamlıdır. Bir arkadaşım, örneğin, hiç hesapta olmayan harcamalarımın çıktığı bir ay açığımı kapatabileceğim bir 100 doları bana verirse, ona karşı daha önce sahip olmadığım bir yükümlülüğüm ortaya çıkar. Bu arkadaşta, (arkadaşlığın kendisi böyle bir teklifte bulunmak için hiçbir yükümlülük yaratmıyor olsa da) kendimizi benzer koşullar içerisinde bulduğumuz her durumda 100 dolar önermek, bu yükümlülüklerden biridir. Borcumun amacı, yardımın tek taraflılığının beni borç verenime tabî kılmasını engelleyerek eşit konumumuzu korumaktır.

Gönüllü yardım dolayısıyla ortaya çıkan borçluluk, ihtiyacımız olmadığında başkalarının yardımını kabul etmek konusundaki isteksizliğimizin anlamını açıklar. Bu yardımı yapmak arkadaşına hiçbir külfet üretmeyecek olsa da, arkadaşımın gönüllü yardımına bel bağlamak yerine kendimi -fazla mesai yapmak ya da gereksiz harcamaları kısmak gibi- ölçülü yükler altına sokmak, benim için çok daha akılcı olacaktır.

Bunun elbette sınırları vardır. Arkadaşlığın içermelerinden biri de, arkadaşların birbirlerine çeşitli yardımlarda bulunmalarını; bu nedenle de arkadaşına bel bağlamak yerine -yeni ve istemediğim bir işe başlamak ya da yiyecek tüketimimi ciddi biçimde düşürmek gibi- ölçüsüz zorluklara dayanmayı tercih etmek, benim açımdan akla uygun olmayacaktır. Ancak bizi gerek duymadığımız yardımı reddetmeye yönelen, saf bir kibir ya da yanlış tasarlanmış bir özerklik ülküsü değildir.

Aslında gönüllü yardımın, yardımı yapanların ahlaksal olarak böyle davranmaya yükümlü oldukları durumlarda bile borçluluk yarattığını düşünmek mantıklıdır. Eğer ebeveynlerim yaşamım boyunca genelde yapıldığı gibi bakımımı ve geçimimi üstlenmişlerse, yaşamlarının sonlarına doğru parasal bir güçlükle karşılaştıklarında onlara yardım etmek benim ahlaksal bir yükümlülüğümdür. Ama benim yardımımın ardından ebeveynlerimin başına hiç hesapta olmayan bir talih kuşu konarsa, onlar için yapmış olduğum masrafları karşılamayı teklif etmenin de yükümlülükleri olduğunu düşünmem doğaldır.

Bu yorumların doğru olduğunu varsayalım ve Paul ile Oona'nın durumuna nasıl uygulanabileceğini görelim. Oona Paul'ün en temel gereksinimlerini karşılamasına yardım ediyor olsun ve burada tehlikeye atılan da yalnızca faizdeki bir miktar para olsun. Burada Paul'ün beslenme ve barınma imkanı, bu yüzden de yaşamını nasıl sürdüreceğine yönelik anlamlı tercihler yapabilme gücü söz konusudur; Oona'ya ve kendisine yardım eden diğerlerine borcu da, bundan dolayı, çok büyüktür. Bu borç, gönüllü yardımlarımızın daha yavan örneklerinde gerçekleştirilmiş sıradan borçlarla aynı türdendir. Ancak çok geniş kapsamlı olduğu için, bu borç rahatsızlık vericidir.

Paul'ün borcu elbette onu gereksinimlerini karşılayanlara karşı yaltaklanan bir tavır takınmak ya da bu bireyler karşısında boyun eğmek zorunda bırakmaz; özgür bir tercih edici olarak ahlaksal konumu, bu tür yükümlülüklerin ortaya çıkmasının önüne geçer. Ancak önüne geçilmediği takdirde Paul'ün bu büyüklükte bir yükümlülüğün altına girebileceği olgusu, temel gereksinimlerinin gönüllü yardımlar aracılığıyla karşılanmasının kabul edilemez bir eşitsizlik içerdiğini ortaya koyar.

Ben, -burada ısrarcı bir biçimde savunmaya girişmeyecek olsam da- Paul'ün toplumsal bir kuruma yönelik bağımlılığının bu derece

sıkıntılı bir borçluluk üretmek zorunda olmadığını öne süreceğim. Aşırı muhtaçlık sorunuyla ilgilenen bir kurum bir toplumun temel yapısı içerisine dahil olduğunda, o toplum içerisindeki bireylerin sahip oldukları mülkiyet haklarının belirlenmesine yardım eder; böylelikle de o toplum içerisinde üretilen yararlı şeyler üzerindeki asıl hak sahiplerinin saptanmasına yardım eder. Bu, özellikle, kurum ödenen vergiler aracılığıyla işlevini yerine getiriyorsa, açıkça görülür; ancak, sanırım, para ve hizmeti doğrudan sağlayan sosyal yardım kurumları ile özel hayır kurumları için de doğru olabilir. Bireylerin yaptığı gönüllü yardım, öte yandan, yararlı şeyler üzerindeki asıl hak sahipleri saptandıktan sonra gerçekleşebilen bir etkinliktir. Oona Paul'e yardım ederken, belirli şeyler üzerindeki kendi hakkını ona aktarır; ancak bunu bu şeyler üzerindeki asıl hak sahibi kişi Paul'müş gibi davranarak yapmaz. Toplumun temel yapısından farklı olarak, Oona'nın, kendisinin sağladıklarını Paul'ün önceden hak sahibi olduğu şeylere dönüştürebilecek gücü yoktur. Bunun, borçluluk üreten bir hak aktarımından ibaret olduğunu, bir asıl ilk hakkı oluşturamadığını düşünmek mantıklı olacaktır. Bu doğruysa, o halde temel yapı içerisindeki bir kurum aracılığıyla bir hakkın içeriğinin belirlenmesinin kabul edilemez herhangi bir borç üretmesi gerekmez.

3. AHLAKSALLIĞIN CİSİMLEŞMESİ

John Rawls'la Liam Murphy arasındaki bir uzlaşmazlığı ortaya koyarak başladım: Rawls adaletin toplumun temel yapısı bakımından gerektirdiklerinin bireysel ahlakî eyleyenler bakımından gerektirdiklerinden özsel olarak farklı olduğunu savunur, Murphy de bu görüşe karşı çıkar. Ardından pekçok ahlaksal ilişkinin aslında toplum tarafından düzenlendiği görüşünü temellendirmeye çalıştım. Şimdi de ahlaksal ilişkilerin toplumsal düzenlenişi hakkındaki bu görüşün Rawls'ın görüşünü Murphy'nin eleştirisine karşı savunurken bize nasıl yardımcı olacağını açıklayarak makalemi tamamlamak istiyorum.

Ortaya koyduğum akılyürütmelerin Murphy'nin konumunu zayıflatıp zayıflatmadığı açık değildir. Herşeyden önce, bireylerin tüm ahlaksal yükümlülüklerini toplumsal kurumlara gerek kalmadan karşılayabileceklerini iddia etmemektedir. Murphy şöyle der (1998, s. 259):

Rawls'ın ve [Thomas] Nagel'in [bireyler ve kurumlar arasında] tasarladığı işbölümü idealinden oldukça etkilendim. Ama Rawls'dan farklı olarak, bunun, adaletin farklı ilkelere gereksinim duyan bölünmüş bir konu olduğu düşüncesi lehine kullanılabileceğini düşünmüyorum. İşbölümü idealinin, kurumların düzenlenmesine dönük özel bir önem göstermek için daha açık bir güdülenmeyi ortaya çıkardığı doğrudur. Çünkü bu kurumlar, şimdi göreceğimiz gibi, iki erdeme sahiptir: yalnızca kurumlar olmadan eyleyen insanlardan daha etkin biçimde adaleti güvence altına almakla kalmazlar, insanların adaleti güvence altına alırken harcaması gereken bedelleri de asgariye indirirler. Ancak bunların hiçbiri, kurumsal düzenleme için ayrı kişisel eylemler için ayrı normatif ilkelerin geçerli olduğu fikrini desteklemez.⁸

Bu alıntı, dağıtıcı adalete ilişkin genel soruna dairdir, ancak üzerinde durmakta olduğumuz aşırı muhtaçlık sorunu için de geçerlidir. Murphy, bu sorunu çözmek için gerekli işin aslan payını toplumsal kurumların yapıyor olmasından memnundur. Açıkça, kurumlar ahlaksal bir mesele karşısında duyarlı olacaksa bireylerin de buna karşı duyarlı olması gerektiğini iddia eder. İşin aslı, kurumların adaletin ereklerini doğrudan gerçekleştirmesi gerekliyse, bireylerin de aynı biçimde davranmasının gerekli olduğunu öne sürer.

Ortaya koymuş olduğum akilyürütmelerin herhangi bir geçerliliği varsa, bu iddianın doğru olmaması gerekir, çünkü kurumların ve bireylerin ahlaksallığa hizmet ettikleri temelden farklı yolları kavramakta yetersiz kalmaktadır. Ahlaksallık kendisini bireylere, eylemlere ve amaçların benimsenmesine getirdiği bir sınır olarak gösterir. Bu, ahlaksallığın, hangi tür eylemlerin ve amaçların yasaklandığını buyuran bir kurallar dizisinden ibaret olduğu anlamına gelmez, elbette. Sonuççu ahlak kuramları eyleme ilişkin sınırlamalar içerir: örneğin hedonist bir yararçı, kendisinin, hazzın acı karşısındaki ağırlığını çoğaltmak için, hazzın değeri ve acının değersizliğiyle

⁸ Thomas Nagel'in bireyler ve kurumlar arasındaki ahlaksal işbölümü anlayışı için Nagel'in (1991) 6. bölümüne bakınız.

sınırlanmış olduğunu düşünür.⁹ Sonuççu olmayan kuramlar bu tür sınırlamalar içermeyen kurallara dayanır: örneğin bir Kantçı, her zaman için başkalarının mutluluğu ve kendisinin mükemmelleşmesi konusunda duyarlı olmak zorunda olduğunu düşünür.¹⁰ Ahlaksallığın kendisini kurumlarda eyleme ilişkin bir sınırlama olarak gösterdiğini reddedecek değilim. Ama ahlaksallığın kendisini kurumlarda çok farklı bir biçimde de ortaya koyduğu fikrini temellendirmeye uğraştım. Bu kurumların bizzat kendisi aracılığıyla ahlaksallığın kendisini somutlaştırma ihtiyacı içinde olduğunu ortaya koyduğunu temellendirmeye çalıştım.

Ahlaksallığın bu somutlaşmasının iki görünümü vardır; bunlar, pekçok ahlaksal ilişkinin toplumsal olarak düzenlenmesi gerektiğine inanmak için sahip olduğumuz iki gerekçeye karşılık gelir. İlki, somutlaştırıcı bir kurumun bireylere, birbirleriyle ahlaksal olarak kabul edilebilir ilişkiler içerisinde yer alabilmeleri için yardımcı olmasıdır. Bu makalede ortaya koyduğum akılyürütmeler, kurumların bu rolü oynaması gerektiği görüşünü temellendirir: Paul ve Oona gibi kişilerin birbirleriyle kabul edilebilir bir ilişki içerisinde yer alabilmesinin ancak bu ilişkiyi toplumsal bir kurum düzenlediğinde olanaklı olduğu görüşü için dayanak ortaya koydum.

İkinci olarak, somutlaştırıcı bir kurum ahlaksallığın bireyler için ne biçimde geçerli olacağını içeriklendirmeye hizmet eder. Bizim örneğimizde, kurum, bir aşırı muhtaçlık durumunda olanlar için ahlaksallığın Oona'dan ne beklediğini içeriklendirecek, bunun yanında özel olarak Paul'ün gereksiniminin karşılanması durumunda ahlaksallığın neyi yapmayı uygun gördüğünü belirleyecektir. Ahlaksallığın somutlaşmasının bu görünümü, pekçok ahlaksal ilişkinin toplumsal olarak belirlenmesi gerektiğine inanmak için sahip olduğumuz ikinci gerekçeye karşılık gelir: çünkü diğer türlü bunlar dizgesel olarak belirlenmemiş kalacaktır. Burada somutlaşmanın bu görünümünü açıklamaya ya da temellendirmeye çalışmadım.¹¹

Ahlaksallığın somutlaşması fikri, Murphy'nin görüşünü Rawls'unkinden ayırmanın ne olduğunu açık kılmak için yeterlidir.

⁹ Örneğin Henry Sidgwick'e (1874, ss. 411-417) bakınız.

¹⁰ Bkz. Immanuel Kant (1797, ss. 139-170)

¹¹ Somutlaşmanın bu görünümü, Onora O'Neill'in (1996) 5. bölümünde ele alınmış ve "somutlaşma" diye adlandırılmıştır.

Murphy, bireylerin adalete hizmet biçiminin kurumlarinkinden temelden farklı olduğunu reddederek adil kurumlardan yoksun bireylerin adaletin ereklerini bizzat kendilerinin gerçekleştirmekle yükümlü olacaklarını söyleyen mantıklı iddiayı ortaya atar. Murphy, Rawls adil bir kurumsal yapıya sahip bireylerin adaletin ereklerini bizzat kendilerinin gerçekleştirmelerinin gerektiği düşüncesine karşı çıktığı için, Rawls'ın görüşünün bu tür yükümlülüklerin neden var olması gerektiğini açıklayamadığını iddia eder. Ama Rawls'ın görüşü ahlaksallığın kurumlar içerisinde somutlaşmayı talep ettiği iddiasını içeriyorsa, bu yükümlülüklerle ilişkin bir açıklama sunmak da olanaklı olabilecektir. Özet olarak, açıklama şöyle olacaktır. Adil bir kurumsal yapıdan yoksunsak, adil kurumların yaratılmasına destek vermekle yükümlü olduğumuz gibi, adaletin ereklerini bizzat kendimiz gerçekleştirerek aşırı muhtaçlığa ilişkin ahlaksal soruna karşı da aynı biçimde duyarlı olmamız gerekir. Bunun nedeni, ahlaksal olarak kabul edilemez olsa da, temel gereksinimlerin bireyler tarafından bizzat sağlanmasının muhtaç olanları yiyeceksiz ve barınaksız bırakmaktan çok daha kabul edilebilir olmasıdır. Bununla birlikte, adil bir kurumsal yapı kurulduğu anda bu ahlaksal sorunu çözmekle yükümlü olan bu yapıdır. Temel gereksinimlerin bireyler tarafından bizzat sağlanmasının kabul edilemezliği, artık bunun bizzat sağlanmaması için yeterli koşuldur, çünkü ortada kaçınmamızı gerektirecek daha kabul edilemez bir seçenek kalmamıştır bundan böyle.

Bu, Murphy'nin görüşü karşısında ikna edici bir savunma değildir. Hiç şüphesiz, ahlaksallığın kurumsal somutlaşmasının gerekliliğini reddedecektir; ben de somutlaşmasının gerekli olduğunu kanıtlamış gibi yapmayacağım.¹² Bununla birlikte, somutlaşma gerekliliğini dile getirip temellendirerek Rawls'ın görüşü için yapısal

---

¹² Buna rağmen, Rawls'ın görüşüne karşı akılyürütmesinin ortalarına denk gelen bir dipnotta Murphy'nin (1998, s. 282n) "Adaleti gerçekleştirmeye yönelik bireysel çabalar hakkında düşünmeyi bile tatsız buluyorum" diye yazmasını anlamlı buluyorum. Adaleti gerçekleştirmeye yönelik bireysel çabaların doğurduğu tatsızlık, ahlakın toplumsal kurumlar içerisinde somutlaşmayı talep ettiği görüşü tarafından eksiksizce açıklanır. Adaleti gerçekleştirmeye yönelik bireysel çabalara ilişkin temel sorun yalnızca bunların insan mutluluğunu gerçekleştirmek konusunda yetersiz yollar olmasıysa –bu da Murphy'nin görüşüne göre bu tür çabaların başlıca sorunsu–, bu durumda tatsızlık aşırı bir tepki olarak görünecektir.

bir savunma hattı önerdim. Bu makalenin amacı, somutlaşma gerekliliğini anlaşılabilir kılmaktan ibaretti. Bu başarılıdıysa, elimizde Rawls'ın Murphy'nin eleştirisini yanıtlarken [aynı anda] onaylayabileceği iki görüşün [birbirleriyle] tutarlılığının hesabını verebilen anlaşılabilir bir görüş var demektir: adil bir kurumsal yapıdan yoksun bireyler adaletin ereklerini gerçekleştirmekle bizzat yükümlüdürler, ancak buna sahip bireyler bu erekleri gerçekleştirmekle bizzat yükümlü değildirler. Ahlaksallığın somutlaşması Rawls'ın görüşünün bir parçasıysa, elimizde bu görüşü Murphy'nin meydan okumasına karşı savunabilmemize yarayacak bir strateji var demektir.

Dahası, ahlaksallık toplumsal kurumlarda somutlaşmayı talep ediyorsa, ahlak kuramı içinde bu olgunun Rawls ve Murphy arasındaki tartışma alanının ötesinde görünümüleri olacaktır. Bu durumda ahlaksallık, kurumları, yalnızca peşinde-koşulması-gereken değerlerle değil, somutlaştırılması-gereken değerlerle donatacaktır. Ahlaksallığı bu biçimde tasarlamak, Rawls'ın, özgürlük ve eşitlik değerlerinin (klasik yararcılığın haccı değerlerinin gerektirmediği bir biçimde) toplumsal biçimleri gerektirdiği yönündeki iddiasını aydınlatır. Bizim temel ahlak değerimiz zevk veren deneyimse, ya da buna benzer başka şeylerse, ahlaksallık toplumsal olarak somutlaşamaz zaten. Çünkü böyle bir değer anlayışı, bir toplumsal kurumun yaratımından önce, hangi ilişki durumlarının değerli olduğunu belirler. Toplumsal kurumlar bu değerli ilişki durumlarını üretmek, hatta başlatmak zorundadır. Ancak hangi ilişki durumlarının değerli olduğunu belirleyemezler, çünkü bunu bizzat ahlak değerleri belirler. Bu değerler üzerine kurulmuş bir ahlak kendisini her zaman peşinde-koşulması-gereken olarak gösterir; bunu hem kurumların gözünde hem de bireylerin gözünde yapar. Ama görmüş olduğumuz gibi, aynı durum özgürlük ve eşitlik değerleri üzerine kurulmuş bir ahlak için geçerli kılınmaz.

KAYNAKÇA

- COHEN, G.A., "Where the Action is: On the Site of Distributive Justice", *Philosophy and Public Affairs*. 26 (1), 1997: ss. 3-30.
- COHEN, G.A., *If You're an Egalitarian, How Come You're So Rich?*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2000.
- HERMAN, B. "Morality and Everuday Life", *Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association*, Kasım 2000, 74(2).
- KANT, I. *The Metaphysics of Morals*, çevirmen ve editör: M. Gregor, New York: Cambridge University Press, 1996 (1797).
- MURPHY, L. "Institutions and the Demands of Justice", *Philosophy and Public Affairs*, Güz 1998, 27(4), 251-291.
- NAGEL, T. *Equality and Partiality*, New York: Oxford University Press, 1991.
- NİETZSCHE, F. *Thus Spake Zarathustra: A Book for All and None*, çeviren: A. Tille, New York: MacMillan, 1896 (1891a).
- NİETZSCHE, F. *Also Sprach Zarathustra: Ein Buch für Alle und Keinen*, Leipzig: C.G. Naumann, 1907 (1891b).
- O'NEILL, O. *Towards Justice and Virtue: A Constructive Account of Practical Reasoning*, New York: Cambridge University Press, 1996.
- RAWLS, J. *A Theory of Justice*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1971.
- RAWLS, J. *Political Liberalism*, New York: Columbia University Press, 1993.
- SİDGWİCK, H. *The Methods of Ethics*, Indianapolis: Hackett, 1981 (1874).